

CENTRO PENAL E SOCIEDADE: SER MULLER EN PRISIÓN

Gondar Padín, Eva

Grao de Traballo Social, Universidade de Vigo
gondarpadineva@gmail.com

RESUMO

A presente investigación pretende visibilizar a discriminación que hoxe en día sofre a muller dentro de prisión, xa que pasa de ser un suxeito ausente a ser a grande esquecida. O deseño da investigación comprende, por unha banda, unha revisión teórica e, por outra banda, leva a cabo unha enquisa, onde se dispuxo dunha mostra de 374 persoas. O obxectivo principal, é coñecer o grao de coñecemento que posúe a sociedade acerca da situación da muller privada de liberdade ingresada nas institucións penais españolas. Ademais, tendo en conta as variables sociodemográficas das persoas enquisadas, téntase pescudar se teñen o mesmo nivel de información en función do xénero e dos diferentes rangos de idade. Os datos obtidos mostran unha desinformación sobre a figura da muller en prisión, e en adición, pódese apreciar que as comparacións de xénero e rangos de idade das persoas enquisadas non son representativas. Polo tanto, xustifícase a escaseza de información sobre este tema. O traballo social neste campo é fundamental, debido a que debemos lidar contra esta desigualdade invisibilizada.

PALABRAS CLAVE

Muller, prisión, perspectiva de xénero, necesidades, discriminación.

RESUMEN

La presente investigación pretende visibilizar la discriminación que hoy en día sufre la mujer dentro de prisión, ya que pasa de ser un sujeto ausente a ser la gran olvidada. El diseño de la investigación comprende, por una parte, una revisión teórica y, por otra parte, se lleva a cabo una encuesta, donde se ha dispuesto de una muestra de 374 personas. El objetivo principal, es conocer el grado de conocimiento que posee la sociedad acerca de la situación de la mujer privada de libertad ingresada en las instituciones penitenciarias españolas. Además, teniendo en cuenta las variables sociodemográficas de las personas encuestadas, se intenta averiguar si tienen el mismo nivel de información en función del género y de los diferentes rangos de edad. Los datos obtenidos muestran una desinformación sobre la figura de la mujer en prisión, y en adición, se puede apreciar que las comparaciones de género y rangos de edad de las personas encuestadas no son representativas. Por lo tanto, se justifica la escasez de información sobre este tema. El trabajo social en este campo es fundamental, debido a que debemos lidiar contra esta desigualdad invisibilizada.

PALABRAS CLAVE

Mujer, prisión, perspectiva de género, necesidades, discriminación.

ABSTRACT

This research aims to make visible the discrimination suffered by women in prison today, as they go from being an absent subject to being the forgotten ones. The research design comprises, on the one hand, a theoretical review and, on the other hand, a survey was carried out with a sample of 374 people. The main objective is to find out the degree of knowledge that society has about the situation of women deprived of liberty in Spanish penitentiary institutions. Furthermore, taking into account the socio-demographic variables of the people surveyed, the aim is to find out whether they have the same level of information according to gender and the different age ranges. The data obtained show a lack of information on the figure of women in prison, and in addition, it can be seen that the comparisons of gender and age ranges of the people surveyed are not representative. Therefore, the paucity of information on this issue is justified. Social work in this field is fundamental, because we have to deal with this invisible inequality.

KEYWORDS

Women, prison, gender perspective, needs, discrimination.

INTRODUCCIÓN

A maioría das investigacións que existen sobre os centros penais van dirixidas ás necesidades dos homes privados de liberdade, en cambio, á situación da muller en prisión, son escasos. Segundo Pereson (2012), a razón aducida para xustificar este feito é polo menor nivel de poboación feminina. Pero o certo é que a taxa de encarceramento feminino está a aumentar durante estes últimos anos e os centros penais seguen ligados a unha posición favorable cara ao home e deixan a muller nun escenario desfavorable e excluínle. Deste xeito, esta investigación profunda no sistema penal, poñendo a énfase na muller privada de liberdade.

Cabe destacar que o traballo social en centros penais é un servizo pouco coñecido tanto socialmente, como dentro da profesión. Os e as profesionais de traballo social son axentes de cambio social, polo que dentro deste tipo de institucións a súa figura é de gran relevancia, xa que exercen un papel fundamental; tanto coas persoas privadas de liberdade, como coas súas redes de apoio, facendo de conector entre ambos. Por iso, é importante ter perspectiva de xénero, debido a que as mulleres privadas de liberdade son un dos grupos máis vulnerables da nosa sociedade e, á fin e ao cabo, son as súas principais fontes de apoio dentro do centro.

Polo tanto, esta investigación estruturouse en cinco bloques diferentes: o marco teórico, os obxectivos, a metodoloxía de investigación, os resultados e, por último, as conclusións.

1. OS CENTROS PENAIS COMO FONTE DE EXCLUSIÓN

Neste primeiro apartado expónse o marco teórico, que está dividido en dúas seccións diferenciadas; a primeira céntrase nos centros penais a trazos xerais e a segunda aborda profundamente a situación da muller.

1.1. Unha aproximación aos centros penais

1.1.1. Marco lexislativo

É primordial comprender o marco xurídico polo que se guía o sistema penal, para analizar e entender como está organizado e as actuacións que se desenvolven dentro del. As normas claves polas que se rexe o sistema penal son: a Constitución española de 1978, a Lei orgánica xeral penal 1/1979, o Regulamento penal e o Real decreto 840/2011.

A Constitución española de 1978 recolle como finalidade primordial da pena privativa de liberdade, a reeducación e a reinserción social das persoas privadas de liberdade. No Título primeiro veñen descritos os dereitos fundamentais das persoas españolas e con iso, o das persoas internas. Dentro deste título atópase o artigo 25.2 que establece:

As penas privativas de liberdade e as medidas de seguridade estarán orientadas cara á reeducación e reinserción social e non poderán consistir en traballos forzados. O condenado a pena de prisión que estiver a cumprir esta gozará dos

dereitos fundamentais deste capítulo, fóra dos que se vexan expresamente limitados polo contido do fallo condenatorio, o sentido da pena e a lei penal. En todo caso, terá dereito a un traballo remunerado e aos beneficios correspondentes da Seguridade Social, así como ao acceso á cultura e ao desenvolvemento integral da súa personalidade.

A Lei orgánica xeral penal (LOGP) do 1/1979, do 26 de setembro, é a primeira lei orgánica da democracia, a súa ratificación supuxo un gran cambio ao conferirlle autonomía ao sector da xustiza penal e ao unificar o dereito procesual e penal. Segundo Casado (2013), esta lei complementa e desenvolve o precepto da Constitución española e condiciona as institucións penais. Abarca temas diferentes como os tipos de establecementos que existen e os seus fins, os dereitos e deberes das persoas privadas de liberdade, a función dos centros penais en canto a ingresos, excarceracións e traslados, prestacións e subsidios, elementos de tratamento, recompensas e sancións, xuíz de vixilancia e funcionarios.

O Regulamento penal (RP), apróbbase no Real decreto 190/1996, do 9 de febreiro, que desenvolve a Lei orgánica xeral penal, que introduce modificacións no dereito penal como consecuencia da entrada en vigor do novo Código penal. A actuación do sistema penal está regulada polo marco normativo xunto a unhas directrices para seguir. As instrucións empregadas no sistema penal precisan aspectos plasmados no regulamento penal.

E para finalizar, o Real decreto 840/2011, do 17 de xuño, polo que se establecen as circunstancias de execución das penas de traballo en beneficio da comunidade e de localización permanente en centro penal, de determinadas medidas de seguridade, así como da suspensión da execución das penas privativas de liberdade e substitución de penas.

1.1.2. Que supón perder a liberdade?

Os centros penais son institucións de carácter público, forman parte dunha rede institucional de centros estatais, dirixidos á protección das persoas privadas de liberdade que cometesen algún delito e cuxa condena sexa residir neles durante un período de tempo. As prisións cambiaron tanto de enfoque como de concepto ao longo do tempo, e xeraron unha evolución na nosa sociedade, debido a que anteriormente tiñan como finalidade castigar as persoas privadas de liberdade mediante traballos forzosos e agora, en cambio, teñen a misión de conseguir a reinserción e reeducación social das persoas internas.

As prisións, segundo o Ministerio de Interior (2014), son consideradas como un núcleo urbano autosuficiente, onde se atopa un amplo abano de profesionais que buscan que a estancia das persoas internas sexa dunha maneira amena, ofrecéndolles os seus servizos e programas. Os centros penais están organizados mediante un sistema modular, onde cada un dos módulos se constrúe en función das características persoais e a situación penal de cada persoa interna, coa finalidade de crear espazos que facilitan a vida cotiá en prisión e cumprir á súa mesma vez a dobre función de privación de encarceramento e espazo favorecedor da reinserción. Á súa vez, existen zonas comúns onde se realizan actividades culturais, educativas, deportivas ou laborais.

Con todo, o ingreso ao mundo carcerario implica un cambio radical na vida da persoa interna segundo Rubio (2013), é unha das experiencias máis traumáticas e desagradables que pode vivir unha persoa, debido a todo o que comporta entrar en prisión, como o sometemento a un ritmo de horarios, normas, circunstancias non elixidas e afastando a persoa privada de liberdade das súas redes de apoio. Isto pode repercutir negativamente na súa saúde, tanto psicolóxicamente como fisicamente, do mesmo xeito que na súa conduta. Tamén cabe destacar que as prisións están situadas nos arredores das cidades e este factor provoca obstáculos para as familias que queiran manter contacto coa persoa privada de liberdade, debido a que non todas teñen os medios para acceder a estas, nin as mesmas capacidades e/ou situacións persoais. Á súa vez, que as prisións estean afastadas, aparta a persoa interna por completo da sociedade e viceversa. De acordo con Foucault (1990), as prisións son instrumentos de opresión controlados polo Estado que contribúen a perpetuar a posición de subordinación das clases dominadas.

Como sociedade, temos unha percepción errónea sobre as prisións debido a que é un campo totalmente descoñecido, o cinema e as series son a nosa única fonte de información. Estas ensinan unha imaxe irreal e inquietante de como son os centros penais e das persoas que residen neles, co que se crean altos niveis de estigma e prexuízo.

Segundo Liras (2018), as prisións tamén existen como método para paliar o sufrimento das vítimas dun crime, onde a xustiza toma o control. Pero a maioría da poboación confunde o concepto de xustiza con vinganza. A xustiza non é algo exacto, senón que é un ben e o ben debe dar o mellor de si. A vinganza na súa contra é o principio do peor e o peor é non querer o ben para ese suxeito. Polo tanto, a xustiza verdadeira esixe o ben cara ás persoas que cometeron un ou varios delitos. A sociedade debe axudar a estes individuos crendo no cambio e brindándolles unha nova oportunidade. Este é o ideal do noso sistema, con todo, a poboación non ten esa idea de xustiza, o que a leva á inconformidade coas sentenzas ditadas, xa que non seguen as súas expectativas de castigo e vinganza. Isto, á súa vez, crea un sentimento de ira e desconfianza cara á xustiza, un odio que se acumula na sociedade. Por isto, non se ve reflectido o obxectivo principal das prisións; a reinserción e a reeducación social, senón que se usan para encerrar e protexer a sociedade do que ninguén quere ver, simplemente por vinganza contra o delito cometido. Como resultado, a sociedade, no seu conxunto, non está preparada para a posta en liberdade das persoas internas, o que dificulta cumprir ese propósito. É evidente que as prisións tiveron transformacións e melloras, pero seguen sendo un subsistema marxinal e marxinado.

Ademais, adoitamos ter un estigma moi marcado cara á persoa que comete un delito, porque se presupón que o fan por vontade propia e non porque poida haber outro tipo de condicionantes que o/a leven a delinquir, con isto non se xustifica a delincuencia, pero si fai entrever que pode haber outros factores. Moitas das persoas que residen en prisión xa pertencían antes a grupos marxinais de exclusión social. Son persoas que viviron situacións precarias ao longo da súa vida, e é isto o único que coñecen. Polo que, non só podemos poñer o foco no delincente, senón tamén estudar o porque dos seus comportamentos.

Para finalizar, a excarceración é sinónimo doutra condena para a persoa que pasa por prisión. Por unha banda, o suxeito non está preparado para a súa posta en liberdade, xa que segundo Maceiras (1998), o primeiro reto ao que se enfronta unha persoa ao saír do cárcere é combater con todos os efectos que provoca a encarceración, como o tempo en prisión, o modo de vida ao

que está sometido, a idade coa que sae, a carencia de apoios fóra do recinto penal, a viabilidade económica etc. E, por outra banda, a sociedade tampouco está preparada para brindarlles unha segunda oportunidade, polo que volver integrarse na sociedade e conseguir unha estabilidade persoal, social e económica se fai dificultoso. Por iso, a persoa pasa de estar nun lugar marxinal e hostil a ser excluída de novo.

1.2. A prisión desde unha perspectiva de xénero

1.2.1. O castigo ao segundo sexo

A violencia contra a muller é un feito que sempre estivo inmerso na nosa sociedade. Segundo Cagigas (2000), a sociedade caracterízase pola opresión, onde todas as institucións, estruturas e/ou individuos dominamos ou somos dominados en función de factores socioculturais, como pode ser por razóns de sexo, raza, idade, clase social e/ou relixión. O sistema principal de dominación e subordinación máis opresor é o do xénero, ao cal podemos denominalo patriarcado. Este sistema é produto da relación de poder e desigualdade entre home e muller e establécese así unha dicotomía entre xénero opresor/oprimido, dominante/dominado, onde o home é o dominante e a muller a subordinada.

Isto trasládase dentro das prisións, a situación da muller segue sendo invisible, a grande esquecida tanto polo sistema penal como pola sociedade, debido a que as investigacións e estudos se centran principalmente nos homes internos. Isto débese aos roles e estereotipos de xénero, xa que as mulleres relaciónanse como seres pasivos, cariñosos, sensibles, débiles, agradables etc., mentres que aos homes se lles caracteriza pola súa agresividade, coraxe, forza, autosuficiencia, competitividade etc. Segundo Lagarde (1997) a servidume da muller fainas desenvolver niveis elevados de tolerancia cara á opresión, así como obediencia ás normas e ao poder e á dependencia vital, as suxeita e limita a manifestacións non consideradas delituosas, mentres que ao home a transgresión ás normas outórgalle éxito, prestixio e status, é dicir, virilidade.

Por iso, presuponse que é o home o que ingresa en prisión e non a muller. Pero son as mulleres máis bondadosas que os homes? Non é unha cuestión innata, senón un factor social, debido a que é o que nos ensinan e vemos desde idades temperás, onde se valora e se cuestiona a agresividade dun home e a bondade dunha muller. Ademais, é ao home ao que se lle asignou o rol de protector e de sustentador económico, o que está nos espazos públicos, e a muller é a que queda restrinxida e reprimida en espazos privados, onde os seus traballos atenden principalmente a satisfacer as necesidades básicas da familia, é dicir, aos demais.

Polo cal, segundo Aguilera (2011), a muller interna sofre unha tripla condena; social, persoal e penal. Social porque cando unha muller ingresa en prisión ese alicerce familiar desaparece e, ademais, rompe co rol que a sociedade lle encomendou. Persoal, porque levan consigo un malestar psicolóxico por non estar ao coidado do seu núcleo familiar e das tarefas que se lle atribúen ao seu respectivo xénero, derivando a un sentimento de culpabilidade. E penal, porque a muller vai ter unhas peores condicións dentro de prisión, debido a que estas seguen deseñadas para un perfil masculino e invisibilizan a figura da muller.

1.2.2. Características e perfil das mulleres privadas de liberdade

En España existe unha taxa elevada de encarceramento: segundo o Ministerio do Interior (2020), hai un total de 55 663 persoas privadas de liberdade, das cales 51 627 son homes e 4.036 son mulleres. Isto indica que a maioría da poboación recluída é maioritariamente de xénero masculino. Pero, a taxa de encarceramento feminino aumentou en comparación cos últimos anos.

Segundo Cervelló (2006), este aumento débese á mellora da situación da muller, concretamente desde a aparición da democracia, xa que a muller empezou a aparecer na esfera pública. Doutra banda, vincúlense os delitos que con maior frecuencia cometen as mulleres, como os que teñen que ver co tráfico de drogas. Isto á súa vez leva implícito, o fenómeno denominado como feminización da pobreza, xa que, na súa maioría, as mulleres corren o risco de pertencer aos estratos máis baixos da poboación, debido ás desigualdades laborais (teito de cristal, brecha salarial...). Así como a sociedade ditamina as funcións e roles que deben cumprir tanto as mulleres como os homes. Por tanto, este é un factor que pode levar a muller para cometer certos delitos debido á súa posición de vulnerabilidade.

As mulleres presas comparten algunhas características en común segundo Melis (2018), son as seguintes:

- Polo xeral, teñen un menor nivel educativo, xa que contribúen coa economía do fogar e á súa vez, son responsables dos coidados do núcleo familiar e do fogar.
- Moitas delas pertencen a colectivos discriminados, como son mulleres de etnia xitana, estranxeiras e/ou pertencentes ao colectivo LGTBI+, polo cal, se xa antes de ingresar sufrían discriminación, dentro de prisión acentúase.
- Falta de competencia social, relacionado coa ausencia de habilidades sociais, o que desemboca nunha baixa autoestima.
- A relación coa contorna (pobreza, exclusión, marxinación, estigma etc.) presenta unha marcada diminución da súa autoestima, debido a que perciben un fracaso nas súas propias expectativas, ao desempeñar o papel de muller, nai e/ou esposa. A súa autoimaxe previamente xa é moi negativa, pois estar no mundo carcerario lévaas a verse menos competentes.
- Mulleres que sofren unha dependencia psicolóxica da figura masculina e unha falta de autonomía persoal, someténdose sempre á súa parella. Segundo Igareda (2006), algunhas mulleres ingresan en prisión por delitos cometidos por dependencia e/ou influencia do home (este normalmente é a súa parella, pai, irmán etc.)
- A altísima frecuencia no historial das mulleres encarceradas con episodios de violencia sexual e violencia doméstica e de parella, mostra unha relación directa ou indirecta co delito e coas súas secuelas tanto físicas como psicolóxicas.
- Un dos problemas de saúde atopados na poboación feminina, é a adicción a substancias aditivas. Con todo, as mulleres que ingresan en prisión consomen con menor frecuencia e cambian o seu patrón de consumo, polo que é necesario implementar programas e que estean nunha contorna favorable, para conseguir unha melloría na súa calidade de vida.

- Existe unha circunstancia específica que dificulta a estancia da muller en prisión, pois, se xa para un home, a súa detención comporta consecuencias graves no núcleo familiar, cando se trata dunha muller, este feito réalzase, debido a que supón un auténtico cataclismo, que desencadea en factores de exclusión. Como resultado, a súa detención adoita ser máis dolorosa.
- A muller, ao ingresar, leva consigo a culpa, sufrimento e incerteza por non estar a cumprir coas súas responsabilidades. A impotencia ante a previsión de consecuencias negativas no núcleo familiar polo seu encarceramento provoca que en moitas ocasións se dea unha ruptura no seu proceso madurativo e de socialización.
- Outro dos problemas que se cataliza nas mulleres, son os trastornos psíquicos. Moitas delas sufriron episodios de ansiedade, tensión, depresión ou brotes psicóticos, polo que se lles dá tratamento de psicofármacos, o que engade novas dificultades para a súa recuperación. Por iso, débense de realizar programas específicos para elas.

Con isto pódese ver que as mulleres internas teñen características específicas, diferentes ás dos homes. Por tanto, como menciona Yagüe (2007), nas prisións é necesario suplantar medidas de acción positiva, encamiñadas a igualar as diferenzas.

1.2.3. Necesidades das mulleres internas

As mulleres internas poden ingresar en cárceres destinados para homes e mulleres (denominadas de carácter mixto) ou en prisións destinadas exclusivamente para elas. Segundo Aguilar (2020), en España só existen catro prisións femininas: en Madrid, Barcelona, Ávila e Sevilla. Aínda que só albergan poboación feminina, debido ao tipo de construción (preparada para a poboación masculina), a segregación interna non é a adecuada, do mesmo xeito que prevalece a seguridade máis que o tratamento, polo que non cumpre cunha atención máis concreta e específica destinada ás necesidades das mulleres. Á súa vez, a ausencia destes centros fai que as mulleres que queiran estar nun centro unicamente para elas teñan que cambiar de residencia, deixando a un lado as súas redes de apoio e desvinculándose da súa contorna usual. Por tanto, terán que elixir entre estar nunha contorna dirixida totalmente para elas, pero sen estar preto da súa familia con todo o que isto comporta, ou quedar preto do seu ambiente habitual, en prisións dirixidas cara á figura masculina.

Segundo Yagüe (2007), as mulleres que cumpren condena en centros mixtos sofren peores condicións de vida que os homes. Isto débese a que a maioría dos módulos están dirixidos aos homes, e só hai un para as mulleres. Os homes poden rotar polos diferentes sectores, mentres as mulleres quedan limitadas nun específico para elas. Ao mesmo tempo, ao haber tantos módulos para os homes, existe unha clasificación segundo as súas características e prioridades (os que estudan, os que traballan, os que reciben algún tipo de tratamento...) co que se crea un ambiente oportuno para conseguir o camiño cara á reinserción e reeducación social. Mentres que as mulleres se mesturan sen ningún tipo de clasificación (independentemente do seu delito, idade, se estudan, se reciben algún tipo de terapia etc.) nun ambiente inestable, debido a que carecen de módulos específicos para tratar con totalidade as súas necesidades. Ademais, reciben unha

atención secundaria, debido a que o foco e os modelos de actuación van dirixidos ao home, xa que as súas demandas non son vistas como prioritarias pola inferior taxa de encarceramento feminino e polo seu baixo nivel de conflictividade.

Hai que ter en conta que as persoas privadas de liberdade teñen necesidades distintas e máis específicas que as que se atopan en liberdade, pero á vez, necesidades físicas psicolóxicas, emocionais etc., que dependendo do xénero van ser diferentes. Polo que isto se acentúa en prisión, segundo o seu xénero, compórtanse dunha ou outra maneira e necesitarán diferentes tipos de atención. Por tanto, ser muller nun espazo destinado para os homes, repercute de forma negativa para elas, debido a que non se teñen en conta as súas necesidades específicas. Segundo Nieto (2013), os centros penais foron creados por mentes androcéntricas que ignoran, minimizan e/ou se desinteresan polas necesidades das mulleres, ata o punto de ignoralas. Os centros penais están deseñados por e para homes.

1.2.4. Ser nai nun centro penal

A maternidade é imposta polo patriarcado como un elemento esencial da figura feminina, colocando a fecundidade da muller como algo seu e obrigatorio, presupoñendo que todas as mulleres van ser nais nalgún momento das súas vidas. Segundo Moncó (2009), en moitos discursos uniron a maternidade ao feminino, ata o punto de convertela na súa identidade (todas as nais son mulleres, pero non todas as mulleres son nais). Por tanto, a maternidade é un constructo social que nace dun feito biolóxico. Con todo, ao ser un elemento social, comporta responsabilidades na figura feminina, o que produce desigualdade de xénero. Isto débese a que unha muller ten que cumprir co rol de boa nai porque senón será vista e categorizada como unha “mala” nai e/ou “mala” muller por non cumprir co que a sociedade espera dela. No caso do home, pasa todo o contrario; se non cumpre coas súas funcións de pai, non ocorre absolutamente nada, debido a que culturalmente non se lle esixe ser bo pai e/ou marido. Por esta razón, ser boa nai é sinónimo de estar en disposición absoluta e total cara aos e ás fillos e fillas e encargarse de todas as súas necesidades. De non facelo, repróchacheselles e estigmatízanse socialmente.

Isto ocorre coas mulleres que ingresan en prisión e son nais, debido a que sobre elas recae o sentimento de culpa e frustración, por desvincularse e estar lonxe dos seus fillos e fillas; son sinaladas pola sociedade, como “malas” nais.

Na actualidade en España existen soamente tres centros penais con carácter de unidades de nais: Madrid, Mallorca e Sevilla (Ministerio do Interior, 2014). Isto indica que calquera interna que sexa ou vaia a ser nai e queira estar co/coa menor, debe acudir a unha destas institucións para poder facelo, ata que estes e estas cumpran os tres anos. Por tanto, unha vez máis, as mulleres que están nesta situación teñen que elixir se afastarse de todo da súa contorna e das súas redes de apoio e ir a algún destes centros ou deixar o/a menor a cargo dun familiar, parella ou amigo e amiga e quedar preto do seu ambiente usual.

É de suma importancia facer fincapé na situación á que se enfrontan os e as menores, tras separarse das súas nais tras o nacemento debido a que comporta consecuencias graves para

eles e elas. Segundo a Defensoría Xeral da Nación (2009), un factor esencial para o pleno desenvolvemento dos menores é o vínculo cos seus proxenitores; debido en que nesta etapa resulta fundamental o apego e os lazos coa súa nai.

Ao igual ocorre cos menores que pasan os primeiros anos da súa vida en unidades de nais, que non deixan de ser unha prisión. Segundo López e Guaimaro (2016), algúns expertos opinan que un e unha menor non debe residir nun centro penal e menos nacer dentro del. Existe debate acerca de se os e as menores estarían afectados tanto por non estar coas súas respectivas nais como pola experiencia de vivir nun cárcere. Por moito que mellore o sistema xudicial, o medio da prisión non é recomendable para un e unha infante. Os e as menores están expostos a vivir todas as situacións ás que se enfrontan as súas nais, é dicir, ás diversas condicións de desigualdade. A prisión non lles axuda a superar as súas carencias, é máis, a súa estadía prolongada pode empeorar o seu desenvolvemento. A vida regrada, a falta de experiencias, un clima desfavorable e en xeral a privación de liberdade convértense en factores de risco para o/a menor. Ademais, cando estes e estas menores alcanzan a idade establecida para irse destes centros, sofren ao ser separados das súas nais, xa que é o único que coñecen e con todo o que comporta ser separado/a dunha persoa coa que se ten un vínculo tan estreito.

Esta separación, sófrena tamén as nais, debido a que é un factor que vai marcar negativamente nas súas condenas, debido a que senten que abandonan os seus fillos e fillas.

Por tanto, debería de haber outras alternativas para as nais e os menores na devandita situación, porque segundo Contreras (2018), a maternidade nas prisións é vista como un tema colateral, onde o que prima é que as mulleres paguen polo seu delito baixo a privación de liberdade, sen importar os seus fillos e fillas.

2. OBXECTIVOS

O obxectivo xeral desta investigación é coñecer o grao de coñecemento que posúe a sociedade acerca da situación da muller privada de liberdade ingresada nas institucións penais españolas.

Para os obxectivos específicos, tense en conta dúas variables sociodemográficas das persoas enquisadas:

- Pescudar se teñen o mesmo nivel de información en función do xénero.
- Coñecer se é igual o nivel de información nos diferentes rangos de idade.

3. METODOLOXÍA DE INVESTIGACIÓN

Para levar a cabo esta investigación, utilizouse unha enquisa que foi divulgada nas redes sociais, concretamente en Facebook e Instagram. Esta elección débese ao grande impacto que teñen estas redes sociais na sociedade, polo que é máis fácil chegar a un público máis diverso e doutras zonas xeográficas.

Para esta enquisa formuláronse 17 preguntas. A estrutura do cuestionario, está sistematizada en tres grandes bloques: o primeiro bloque para os datos persoais básicos das persoas enquisadas, o segundo bloque está combinado por nove preguntas pechadas e dúas preguntas abertas. Por último, o terceiro bloque con seis preguntas, as cales son afirmacións, onde os e as persoas enquisadas teñen que sinalar canto de acordo están coas afirmacións. A intención, por unha banda, é coñecer a información que posúe a mostra sobre a situación da muller en prisión. É importante coñecer o que opina a cidadanía para entender porque esta situación non adquire a relevancia suficiente no debate público, para que iso faga posible conseguir a equidade entre ambos os sexos dentro de prisión. Doutra banda, recolle información sobre as variables de xénero e idade para pescudar se teñen a mesma información e opinión sobre a muller encarcerada independentemente do xénero e da idade.

Ás persoas enquisadas previamente garantíuselles total confidencialidade conforme se decreta na Lei orgánica 3/2018 do 5 de decembro de protección de datos persoais e garantía dos dereitos dixitais, debido a que os datos proporcionados só se utilizan con fins de carácter científico.

3.1. Participantes

As persoas enquisadas son persoas voluntarias de diversas idades, con diferentes niveis de estudos e de distintas comunidades autónomas de España, mesmo doutros países. O total de persoas enquisadas é de 374, das cales o 79,7 % son de xénero feminino, 19 % masculino, 1,1 % prefiren non dicilo e un 0,3 % pertence a outro xénero.

As idades están diferenciadas por rangos de idade, asociados á etapa do desenvolvemento evolutivo das persoas. O rango de 13-18 anos, de 19-30 anos, de 31-50 anos, de 51-64 anos e máis de 65 anos. A maioría das persoas enquisadas pertencen ao rango de 19-30 anos cun 78,3 %, seguindo os e as de 31-50 anos cun 10,2 %, os e as de 51-64 anos cun 5,9 %, os e as de 13-18 cun 4 % e os/as de máis de 65 anos cun 1,6 %.

En canto ao nivel de estudo; o 77 % obtén estudos superiores ou equivalentes, o 22,2 % secundarios ou equivalentes e o 0,8 % primarios ou equivalentes.

E pertencen a Galicia o 71,1 %, Estremadura 14,2 %, Comunidade Valenciana 2,9 %, Castela e León 1,9 %, Andalucía 1,9 %, Cantabria 1,9 %, País Vasco 1,3 %, Madrid 1,3 %, Castela-A Mancha 0,8 %, A Rioxa 0,5 %, Asturias 0,3 %, Navarra 0,3 %, Canarias 0,3 % e non proceden de España 1,3 %.

3.2. Instrumentos de recollida de datos

A formulación metodolóxica empregado combina a aplicación de preguntas mixtas, é dicir, cuantitativas (preguntas pechadas) e cualitativas (preguntas abertas) e a técnica de escala de Likert. Segundo Pole (2009), os enfoques de métodos mixtos ás veces poden superar os estudos de método único. Polo que a investigación de métodos mixtos pode responder a preguntas

que outros modelos non poden, sendo estes máis completos. A escala de Likert, segundo Guil (2006) é un método onde todos os ítems miden coa mesma intensidade a actitude que se desexa medir e é a persoa enquisada a que lle dá unha puntuación baixo o seu criterio, normalmente dun a cinco en función da súa posición fronte á afirmación suxerida polo ítem. Neste caso, o un significa totalmente en desacordo, o dous en desacordo, o tres nin de acordo nin en desacordo, o catro de acordo e a cinco totalmente de acordo.

3.3. Tratamento dos datos

Para o tratamento dos datos, utilizouse o programa informático Statistical Package for Social Sciences (SPSS) onde se exportaron todos os resultados obtidos da enquisa. Con este mesmo programa, estúdase nas preguntas cuantitativas as variables sociodemográficas (xénero e idade) das persoas enquisadas. Finalizado este proceso, procédese a interpretar e describir os resultados, e á súa vez, créanse táboas de elaboración propia para unha maior visualización.

4. RESULTADOS E ANÁLISES

Neste apartado son analizados os resultados obtidos polas persoas enquisadas. Para iso, principalmente analízanse os resultados das preguntas cuantitativas, seguidamente as preguntas cualitativas e finalmente, as afirmacións. Dentro das preguntas cuantitativas analizaranse tamén as variables de xénero e idade.

4.1. Resultados das preguntas cuantitativas

A primeira pregunta do cuestionario fai referencia sobre a crenza ou non da reinserción nas prisións. A maioría cun 55,6 % opina que depende do caso, mentres que un 40,9 % si cren e un 3,5 % non. Por tanto, observamos que as persoas enquisadas non cren na súa totalidade na reinserción. Con relación ao marco teórico, Liras (2018): os centros penais, ademais de ser unha ferramenta para reeducar, tamén teñen a función de paliar o sufrimento das vítimas dun crime. Polo cal, cando se producen sucesos mediáticos, a poboación inclínase cara a unha pena máis dura sobre a persoa que comete o delito e isto provoca que a maioría das persoas crea na reinserción dependendo do grave que sexa o delito.

Táboa 1.

Crenza da reinserción nas prisións en función do xénero.

	n	Muller %	N	Home %	n	Outro %	n	Prefiro non dicilo %	n	TOTAL %
Si	127	34,0	25	6,7	-	-	1	0,3	153	40,9
Depende	159	42,5	45	12,0	1	0,3	3	0,8	208	55,6
Non	12	3,2	1	0,3	-	-	-	-	13	3,5
TOTAL	298	79,7	71	19,0	1	0,3	4	1,1	374	100,0

En canto ao xénero como nos indica a **táboa 1**, quen cre máis na reinserción son as mulleres, pero dentro do colectivo de mulleres existe unha maior porcentaxe que é o de mulleres que opinan que depende do delito cometido pola persoa cun 42,5 %.

Táboa 2.

Crenza da reinserción nas prisións en función do rango de idade.

	n	13-18 %	n	19-30 %	n	31-50 %	n	51-64 %	n	Máis de 65 %	n	TOTAL %
Si	5	1,3	126	33,7	13	3,5	6	1,6	3	0,8	153	40,9
Depende	9	2,4	158	42,2	22	5,9	16	4,3	3	0,8	208	55,6
Non	1	0,3	9	2,4	3	0,8	0	-	-	-	13	3,5
TOTAL	15	4,0	293	78,3	38	10,2	22	5,9	6	1,6	374	100,0

Tendo en conta a variable idade, como observamos na **táboa 2**, a maior porcentaxe é o do rango comprendido entre 19 a 30 anos. Dentro deste rango, a resposta con maior número é a de depende do caso da persoa interna cun 42,2 %.

A segunda pregunta, fai referencia a se prexudica na reinserción e reeducación das persoas internas que os centros penais atópanse nos arredores das provincias. Gran parte das persoas enquisadas cun 34,2 % cre que non afecta, un 27,3 % si cre que afecta, un 19,3 % considera que algo e un 19,0 % non o saben. Como explica Rubio (2013): ingresar en prisión comporta factores negativos nas persoas internas, debido ao sometemento de horarios, normas e circunstancias non elixidas. Ademais, a isto súmaselle, que as prisións se atopan afastadas da sociedade, o que fai que estean completamente illados e illadas das súas redes de apoio. Baseándonos na teoría de Rubio, vemos que o factor de que as prisións se atopan apartadas das cidades afecta negativamente ao correcto desempeño reeducativo.

Táboa 3.

Crenza sobre se prexudica na reinserción dos e as persoas internas que as prisións se atopan nos arredores das provincias en función do xénero.

	n	Muller %	n	Home %	n	Outro %	N	Prefiro non dicilo %	n	TOTAL %
Si	88	23,5	14	3,7	-	-	-	-	102	27,3
Non	93	24,9	33	8,8	-	-	2	0,5	128	34,2
Algo	60	16,0	11	2,9	1	0,3	-	-	72	19,3
Non o sei	56	15,0	13	3,5	-	-	2	0,5	71	19,0
Datos perdidos	1	0,3	-	-	-	-	-	-	1	0,3
TOTAL	298	79,7	71	19,0	1	0,3	4	1,1	374	100,0

Tendo en conta a variable de xénero, podemos observar como nos indica a **táboa 3**, que o xénero con maior porcentaxe é o de mulleres. Dentro do colectivo de mulleres, unha gran parte cun 24,9 % opinan que a localización das prisións non afecta na reinserción das persoas internas.

Táboa 4.

Crenza sobre se prexudica na reinserción dos e as persoas internas que as prisións se atopan nos arredores das provincias en función do rango de idade.

	n	13-18 %	n	19-30 %	n	31-50 %	n	51-64 %	n	Máis de 65. %	n	TOTAL %
Si	4	1,1	89	23,8	5	1,3	1	0,3	3	0,8	102	27,3
Non	6	1,6	91	24,3	20	5,3	11	2,9	-	-	128	34,2
Algo	3	0,8	60	16,0	3	0,8	5	1,3	1	0,3	72	19,3
Non o sei	2	0,5	52	13,9	10	2,7	5	1,3	2	0,5	71	19,0
Datos perdidos	-	-	1	0,3	-	-	-	-	-	-	1	0,3
TOTAL	15	4,0	293	78,3	38	10,2	22	5,9	6	1,6	374	100,0

Con referencia á variable de idade, compróbase na **táboa 4**, que a maior porcentaxe é o do rango de idade comprendido entre 19 a 30 anos. Dentro deste, a maior porcentaxe é o de 24,3 % onde opinan que non afecta na reinserción que as prisións se atopan situadas xeograficamente nos arredores da cidade.

A terceira pregunta trata sobre a situación das mulleres en prisión. A maioría das persoas enquisadas cun 42,0 % descoñecen a situación da muller en prisión, pero imaxinana, un 33,4 % descoñece completamente a súa situación, uns 23,5 % coñecementos básicos e un 1,1 % considérase experto ou experta no tema. Como observamos, existe unha desinformación sobre a situación das mulleres en prisión. Como explica Lagarde (1997) as mulleres son consideradas como seres sensibles, amables, obedientes ás normas, mentres que os homes son considerados como agresivos, transgresores coas normas. Por tanto, este feito provoca que se relacionen os

homes coas prisións e que exista unha desinformación sobre a situación das mulleres encarceradas. Cabe destacar que tamén se debe á escaseza de investigacións e estudos relativos á problemática das mulleres en prisión.

Táboa 5.

Situación das mulleres en prisión en función do xénero.

	n	Muller %	n	Home %	n	Outro %	n	Prefiro non dicilo %	n	TOTAL %
Non, pero imaxino a súa situación	127	34,0	28	7,5	1	0,3	1	0,3	157	42,0
Si, coñecementos básicos	75	20,1	11	2,9	-	-	2	0,5	88	23,5
Non, descoñezo completamente a súa situación	95	25,4	29	7,8	-	-	1	0,3	125	33,4
Si, son experto/a	1	0,3	3	0,8	-	-	-	-	4	1,1
TOTAL	298	79,7	71	19,0	1	0,3	4	1,1	374	100,0

Tendo en conta o xénero e a información achegada na táboa 5, o de maior porcentaxe é o feminino. Dentro do colectivo feminino podemos apreciar, que o maior número de respostas cun 34,0 %, é que non están informadas sobre a situación da muller en prisión, pero imaxínana.

Táboa 6.

Situación das mulleres en prisión en función do rango de idade.

	n	13-18 %	N	19-30 %	n	31-50 %	n	51-64 %	n	Máis de 65 %	n	TOTAL %
Non, pero imaxino a súa situación	7	1,9	127	34,0	12	3,2	10	2,7	1	0,3	157	42,0
Si, coñecementos básicos	2	0,5	71	19,0	8	2,1	3	0,8	4	1,1	88	23,5
Non, descoñezo completamente a súa situación	5	1,3	95	25,4	17	4,5	8	2,1	-	-	125	33,4
Si, son experto/a	1	0,3	-	-	1	0,3	1	0,3	1	0,3	4	1,1
TOTAL	15	4,0	293	78,3	38	10,2	22	5,9	6	1,6	374	100,0

Como podemos observar na táboa 6, apréciase que o rango de idade con maior porcentaxe é o de entre 19 a 30 anos. Dentro deste, a resposta que maior resultado obtén é que o descoñecen, pero imaxínanse cal é a súa situación cun 34,0 %.

A cuarta pregunta, trata sobre que sexo sofre máis dentro de prisión. A gran parte das persoas enquisadas cun 36,4 % opina que descoñece que sexo sofre máis dentro de prisión, pero supón que sofren máis as mulleres, un 22,2 % opina que sofren os dous por igual, un 18,2 % sofre máis a muller, un 17,1 % non o saben, un 3,2 % sofre máis o home e un 2,7 % considera que o

descoñecen, pero que supoñen que máis o home. Como podemos comprobar, os datos indícanos que as persoas enquisadas non están o suficientemente informadas de que sexo sofre máis en prisión. Como explica Aguilera (2011), a muller privada de liberdade sofre unha tripla condena: social, persoal e penal.

Táboa 7.

Crenza sobre que sexo sofre máis dentro de prisión en función do xénero.

	n	Muller %	N	Home %	n	Outro %	n	Prefiro non dicilo %	n	TOTAL %
Sofre máis a muller	59	15,8	8	2,1	-	-	1	0,3	68	18,2
Non o sei	44	11,8	20	5,3	-	-	-	-	64	17,1
Non o sei, pero supoño que as mulleres	116	31,0	19	5,1	1	0,3	-	-	136	36,4
Sofren os dous por igual	65	17,4	15	4,0	-	-	3	0,8	83	22,2
Non o sei, pero supoño que os homes	6	1,6	4	1,1	-	-	-	-	10	2,7
Sofre máis o home	7	1,9	5	1,3	-	-	-	-	12	3,2
Datos perdidos	1	0,3	-	-	-	-	-	-	1	0,3
TOTAL	298	79,7	71	19,0	1	0,3	4	1,1	374	100,0

Con respecto á variable de xénero podemos observar que a maior porcentaxe é o de mulleres. Dentro deste colectivo, a resposta que maior porcentaxe obtivo é descoñecen, pero supóñense que a muller sofre máis dentro de prisión cun 31,0 %.

Táboa 8.

Crenza sobre que sexo sofre máis dentro de prisión en función do rango de idade.

	n	13-18 %	n	19-30 %	n	31-50 %	n	51-64%	n	Máis de 65 %	n	TOTAL %
Sofre máis a muller	1	0,3	53	14,2	8	2,1	5	1,3	1	0,3	68	18,2
Non o sei	6	1,6	46	12,3	9	2,4	2	0,5	1	0,3	64	17,1
Non o sei, pero supoño que as mulleres	6	1,6	113	30,2	10	2,7	5	1,3	2	0,5	136	36,4
Sofren os dous por igual	1	0,3	60	16,0	11	2,9	9	2,4	2	0,5	83	22,2
Non o sei, pero supoño que os homes	-	-	10	2,7	-	-	-	-	-	-	10	2,7
Sofre máis o home	1	0,3	11	2,9	-	-	-	-	-	-	12	3,2
Datos perdidos	-	-	-	-	-	-	1	0,3	-	-	1	0,3
TOTAL	15	4,0	293	78,3	38	10,2	22	5,9	6	1,6	374	100,0

Tendo en conta a variable de idade, podemos observar na táboa 8, que a maior porcentaxe é o do rango de idade comprendido entre 19 a 30 anos. Dentro deste rango, a resposta con maior porcentaxe é “descoñezoo, pero supoño que sofren máis as mulleres dentro de prisión” cun 30,2 %.

A quinta pregunta, fai referencia á crenza de se está mellor visto pola sociedade que ingrese en prisión unha muller ou un home. A gran parte opina que un 50,3 % un home, un 37,2 % considera que dá igual o sexo, para ambos está mal visto e un 12,3 % cre que unha muller. Os resultados indícanos que as persoas enquisadas consideran que é máis aceptable pola sociedade que ingrese en prisión un home que unha muller. Como explica Lagarde (1997), aos homes transgredir as normas outórgalles éxito. Coas mulleres non sucede o mesmo, senón que son categorizadas como “malas” mulleres por non seguir cos comportamentos que a sociedade considera apropiados para o xénero feminino.

Táboa 9.

Crenza sobre se está mellor visto pola sociedade que ingrese unha muller en prisión ou un home en función do xénero.

	n	Muller %	n	Home %	n	Outro %	n	Prefiro non dicilo %	n	TOTAL %
Unha muller	36	9,6	9	2,4	-	-	1	0,3	46	12,3
Un home	166	44,4	19	5,1	1	0,3	2	0,5	188	50,3
Dá igual o sexo, para ambos está mal visto	95	25,4	43	11,5	-	-	1	0,3	139	37,2
Datos perdidos	1	0,3	-	-	-	-	-	-	1	0,3
TOTAL	298	79,7	71	19,0	1	0,3	4	1,1	374	100,0

Tendo en conta a variable de xénero, podemos observar na táboa 9 que a maior porcentaxe é de mulleres. Dentro do colectivo feminino, a resposta con maior número de respostas é o dun home, debido a que opinan cun 44,4 % que está máis aceptado pola sociedade que ingrese un home en prisión que unha muller.

Táboa 10.

Crenza sobre se está mellor visto pola sociedade que ingrese unha muller en prisión ou un home en función do rango de idade.

	n	13-18 %	n	19-30 %	n	31-50 %	n	51-64 %	n	Máis de 65 %	n	TOTAL %
Unha muller	3	0,8	34	9,1	6	1,6	2	0,5	1	0,3	46	12,3
Un home	5	1,3	158	42,2	14	3,7	6	1,6	5	1,3	188	50,3
Dá igual o sexo, para ambos está mal visto	7	1,9	100	26,7	18	4,8	14	3,7	-	-	139	37,2
Datos perdidos	-	-	1	0,3	-	-	-	-	-	-	1	0,3
TOTAL	15	4,0	293	78,3	38	10,2	22	5,9	6	1,6	374	100,0

Con referencia á variable de idade, podemos observar na táboa 10, que a maior porcentaxe é o do rango de idade comprendido entre 19 a 30 anos. Dentro deste rango, a resposta con maior número de respostas é que consideran que está mellor visto pola sociedade que ingrese un home en prisión.

A sexta pregunta comprende se existen as mesmas oportunidades e espazos para un home que para unha muller dentro de prisión. Pódese comprobar que a maioría opina cun 40,4 % que non o sabe, un 25,4 % non o sabe, pero cre que os homes, un 22,5 % cre que non, un 8,8 % considera que si, e un 2,9 % non o sabe, pero cre que as mulleres. Os resultados indícanos que as persoas enquisadas non están informadas sobre se hai unha igualdade plena en prisión. Isto é explicado por Yagüe (2007): debido á inferior taxa de encarceramento feminino, as prisións mixtas albergan máis módulos para os homes que para as mulleres, por tanto, estes poden rotar polos diferentes módulos segundo as súas características e prioridades, mentres que as mulleres quedan limitadas nun específico. Ao igual que as mulleres reciben unha atención secundaria, xa que o foco e os modelos de actuación van dirixidos á figura masculina. A figura do traballador/a social é esencial para loitar contra esta discriminación e así apoderar as mulleres e facer que o seu camiño cara á reinserción sexa máis factible.

Táboa 11.

Crenza sobre se hai as mesmas oportunidades e espazos para un home que para unha muller dentro de prisión en función do xénero.

	n	Muller %	n	Home %	n	Outro %	n	Prefiro non dicilo %	n	TOTAL %
Non	70	18,7	13	3,5	1	0,3	-	-	84	22,5
Si	22	5,9	9	2,4	-	-	2	0,5	33	8,8
Non o sei	116	31,0	34	9,1	-	-	1	0,3	151	40,4
Non o sei, pero creo que os homes	81	21,7	13	3,5	-	-	1	0,3	95	25,4
Non o sei, pero creo que as mulleres	9	2,4	2	0,5	-	-	-	-	11	2,9
TOTAL	298	79,7	71	19,0	1	0,3	4	1,1	374	100,0

Con respecto á variable de xénero, a táboa 11 indícanos que a maior porcentaxe é o do xénero feminino. Dentro deste colectivo, podemos observar que a resposta maioritaria é non o sei cun 31,0 %.

Táboa 12.

Crenza sobre se hai as mesmas oportunidades e espazos para un home que para unha muller dentro de prisión en función do rango de idade.

	n	13-18 %	n	19-30 %	n	31-50 %	n	51-64 %	n	Máis de 65 %	n	TOTAL %
Non	4	1,1	67	17,9	7	1,9	4	1,1	2	0,5	84	22,5
Si	2	0,5	22	5,9	3	0,8	5	1,3	1	0,3	33	8,8
Non o sei	3	0,8	115	30,7	20	5,3	11	2,9	2	0,5	151	40,4
Non o sei, pero creo que os homes	4	1,1	82	21,9	7	1,9	1	0,3	1	0,3	95	25,4
Non o sei, pero creo que as mulleres	2	0,5	7	1,9	1	0,3	1	0,3	-	-	11	2,9
TOTAL	15	4,0	293	78,3	38	10,2	22	5,9	6	1,6	374	100,0

Tendo en conta o rango de idade, podemos observar que a idade con maior porcentaxe é o intervalo entre 19 a 30 anos. Dentro desta idade, a resposta con maior número de respostas é o de non o sei cun 30,7 %.

A sétima pregunta, trata sobre se lles afecta aos e ás menores, pasar os seus primeiros anos de vida nunha prisión. A maioría das persoas enquisadas opina, cun 71,4 % que si afecta, un 16,6 % algo, un 7,5 % non e un 4,0 % non o sabe. Os resultados das persoas enquisadas consideran que afecta notablemente na vida dos e as menores pasar as súas primeiras vivencias nunha prisión. Isto explícanlo López e Guaimaro (2016): algúns expertos opinan que un e unha menor non debe residir nun centro penal e menos nacer dentro del, xa que por moito que mellore o sistema xudicial, o medio da prisión non é recomendable para un e unha menor.

Táboa 13.

Crenza sobre se afecta nos/nas menores pasar os seus primeiros anos de vida nunha prisión en función do xénero.

	N	Muller %	n	Home %	n	Outro %	n	Prefiro non dicilo %	n	TOTAL %
Si	219	58,6	45	12,0	1	0,3	2	0,5	267	71,4
Non	23	6,1	4	1,1	-	-	1	0,3	28	7,5
Algo	42	11,2	20	5,3	-	-	-	-	62	16,6
Non o sei	13	3,5	1	0,3	-	-	1	0,3	15	4,0
Datos perdidos	1	0,3	1	0,3	-	-	-	-	2	0,5
TOTAL	298	79,7	71	19,0	1	0,3	4	1,1	374	100,0

Tendo en conta a variable de xénero podemos observar na táboa 13, que a maior porcentaxe é o de mulleres. Dentro do colectivo feminino, o maior número de respostas é o de se cren que lles afecta aos/ás menores pasar as súas primeiras vivencias nunha prisión cun 58,6 %.

Táboa 14.

Crenza sobre se afecta nos/nas menores pasar os seus primeiros anos de vida nunha prisión en función do rango de idade.

	n	13-18 %	n	19-30 %	n	31-50 %	n	51-64 %	n	Máis de 65 %	n	TOTAL %
Si	12	3,2	215	57,5	25	6,7	12	3,2	3	0,8	267	71,4
Non	1	0,3	19	5,1	1	0,3	5	1,3	2	0,5	28	7,5
Algo	2	0,5	47	12,6	10	2,7	2	0,5	1	0,3	62	16,6
Non o sei	-	-	11	2,9	2	0,5	2	0,5	-	-	15	4,0
Datos perdidos	-	-	1	0,3	-	-	1	0,3	-	-	2	0,5
TOTAL	15	4,0	293	78,3	38	10,2	22	5,9	6	1,6	374	100,0

En canto á variable de idade, a táboa 14 indícanos que a maior porcentaxe é a do rango de idade comprendido entre 19 a 30 anos. Dentro deste rango, podemos ver que a resposta con maior porcentaxe é o de se cren que lles afecta aos e ás menores pasar a primeira etapa da súa vida en prisión cun 57,5 %.

A oitava pregunta, alude a se existen moitos módulos para as mulleres que teñen fillos e fillas en prisión. Onde gran parte das persoas enquisadas opina cun 51,3 % que non, un 42,0 % non o saben e un 6,7 % si. Os resultados indícanos que as persoas consideran que non existen suficientes módulos con carácter de unidades de nais, e, efectivamente, como indica o Ministerio de Interior (2014), en España só existen tres prisións con carácter de unidades de nais: Madrid, Mallorca e Sevilla. Polo que moitas mulleres que teñen fillos/as se ven obrigadas a cumprir condena lonxe da súa contorna habitual pola falta dos devanditos módulos.

Táboa 15.

Crenza sobre se en España existen moitos módulos de carácter de unidades de nais en función do xénero.

	n	Muller %	n	Home %	n	Outro %	n	Prefiro non dicilo %	n	TOTAL %
Non	164	43,9	28	7,5	-	-	-	-	192	51,3
Si	18	4,8	5	1,3	-	-	2	0,5	25	6,7
Non o sei	116	31,0	38	10,2	1	0,3	2	0,5	157	42,0
TOTAL	298	79,7	71	19,0	1	0,3	4	1,1	374	100,0

Tendo en conta a variable de xénero, podemos observar na táboa 15 que a maior porcentaxe é a de mulleres. Dentro deste colectivo, podemos ver que a resposta con maior número é a de non existen moitos módulos con carácter de unidades de nais cun 43,9 %.

Táboa 16.

Crenza sobre se en España existen moitos módulos de carácter de unidade de nais en función do rango de idade.

	n	13-18 %	n	19-30 %	n	31-50 %	n	51-64 %	n	Máis de 65 %	n	TOTAL %
Non	10	2,7	159	42,5	18	4,8	3	0,8	2	0,5	192	51,3
Si	2	0,5	20	5,3	-	-	3	0,8	-	-	25	6,7
Non o sei	3	0,8	114	30,5	20	5,3	16	4,3	4	1,1	157	42,0
TOTAL	15	4,0	293	78,3	38	10,2	22	5,9	6	1,6	374	100,0

Con respecto á variable de idade, como nos indica a táboa 16, podemos observar que o rango de idade con maior porcentaxe é o comprendido entre 19 a 30 anos. Dentro deste rango, a resposta con maior porcentaxe é o de non existen moitos módulos de carácter de unidades de nais.

A novena pregunta, fala sobre se debería haber outra alternativa para as mulleres que teñen fillos e fillas en prisión. Gran parte das persoas enquisadas opina cun 49,7 % que si, un 43,0 % cre que depende do delito cometido pola nai, un 3,5 % cre que non e outro 3,5 % non o sabe. Como nos indican os resultados a maioría consideran que debería de haber outra alternativa para as mulleres que se atopan en prisión con menores. Isto relaciónase como dixo Contreras (2018): a maternidade nos centros penais é vista como un tema colateral, onde o principal é que a muller que cometeu un delito pague por este, sen importar a vida dos e das menores. Por tanto, deberían existir alternativas para as mulleres e os seus fillos e fillas, debido a que estes poderían estar sometidos nun contexto de vulnerabilidade.

Táboa 17.

Crenza sobre se debería haber outra alternativa para as mulleres que teñen un/unha fillo e filla en prisión en función do xénero.

	n	Muller %	n	Home %	n	Outro %	n	Prefiro non dicilo %	N	TOTAL %
Si	160	42,8	25	6,7	1	0,3	-	-	186	49,7
Non	7	1,9	5	1,3	-	-	1	0,3	13	3,5
Depende do delito ou delitos da nai	125	33,4	35	9,4	-	-	1	0,3	161	43,0
Non o sei	6	1,6	5	1,3	-	-	2	0,5	13	3,5
Datos perdidos	-	-	1	0,3	-	-	-	-	1	0,3
TOTAL	298	79,7	71	19,0	1	0,3	4	1,1	374	100,0

Tendo en conta a variable de xénero, podemos observar na *táboa 17* que a maior porcentaxe é o da figura feminina. Dentro deste colectivo, a resposta con maior número de respostas é o de si debería haber outra alternativa para as mulleres que teñen menores en prisión.

Táboa 18.

Crenza sobre se debería haber outra alternativa para as mulleres que teñen un/unha fillo e filla en prisión en función do rango de idade.

	n	13-18 %	n	19-30 %	n	31-50 %	n	51-64 %	n	Máis de 65 %	n	TOTAL %
Si	7	1,9	148	39,6	16	4,3	10	2,7	5	1,3	186	49,7
Non	1	0,3	7	1,9	4	1,1	1	0,3	-	-	13	3,5
Depende do delito ou delitos da nai	6	1,6	125	33,4	18	4,8	11	2,9	1	0,3	161	43,0
Non o sei	-	-	13	3,5	-	-	-	-	-	-	13	3,5
Datos perdidos	1	0,3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,3
TOTAL	15	4,0	293	78,3	38	10,2	22	5,9	6	1,6	374	100,0

En canto á variable de idade, a *táboa 18* indícanos que a maior porcentaxe é o do rango comprendido entre 19 a 30 anos. Dentro deste rango, a resposta con maior número é a de se debería haber outra alternativa para as mulleres que teñen menores en prisión cun 39,6 %.

Convén destacar, que, no referido á variable de xénero, vemos unha clara predominancia do xénero feminino. Isto débese, a que é unha mostra tan dispar comparándoo cos outros xéneros (home, outro e prefiro non dicilo). Por tanto, en todas as preguntas darlle prioridade á análise da mostra máis grande, a das mulleres. Coa variable de idade, obsérvase o mesmo que coa variable de xénero, a comparación entre os intervalos de idade non é significativa, debido que o maior número de respostas é o do rango comprendido entre 19 a 30 anos.

4.2. Resultados das preguntas cualitativas

A décima pregunta, fai referencia a se cren que hai máis homes que mulleres nos centros penais e o porque da súa resposta. A gran maioría das persoas enquisadas opina, cun 66,4 %, que hai máis homes nas prisións, porque cometen máis actos delituosos, un 18,3 % non o sabe, un 10,4 % pensa que homes, porque socialmente son máis agresivos, un 3,4 % considera que ambos, porque os delitos non dependen do sexo e un 1,5 % cre que mulleres. Os resultados indícanos que as persoas enquisadas cren que hai máis homes debido a que cometen máis delitos. Isto pódese explicar a través dos roles de xénero, tal e como di Lagarde (1997): as mulleres asócianse como seres sensibles, amables, obedientes ás normas, mentres que os homes considéranse agresivos, transgresores coas normas. Por tanto, a sociedade relaciona as prisións coa figura masculina.

A undécima pregunta, fala sobre se cren que conseguir a reinserción é máis fácil para o home, para a muller ou para ambos e o porque da súa resposta. A maioría das persoas enquisadas opina cun 44,3 % que para ambos os sexos é igual, porque o delito non depende do sexo, un 23,7 % cre que máis fácil para os homes porque teñen máis privilexios, un 16,1 % opina que máis fácil para as mulleres polo seu bo comportamento e rol familiar, un 9,8 % máis difícil para as mulleres pola discriminación social que sofren, un 5,4 % descoñéceno e un 0,6 % para ningún dos e as dúas, debido a que a reinserción non funciona. Como podemos ver nos resultados, a maioría das persoas enquisadas consideran que para alcanzar a reinserción o sexo da persoa non inflúe, senón que depende do delito. Como xa se comentou, e de acordo a Aguilera (2011), a muller privada de liberdade sofre unha tripla condena: social, persoal e penal. Social porque ás mulleres atribúeselles o papel de coidadoras, por tanto, as mulleres que ingresan en prisión rompen co rol que a sociedade lles estableceu. Persoal, porque senten culpables por non estar a coidar do seu núcleo familiar. E penal, porque as prisións están enfocadas á figura masculina. Por tanto, podemos dicir que as mulleres sofren máis dentro de prisión pola súa posición de inferioridade, o que comporta que sexa máis difícil para elas conseguir a reinserción.

4.3. Resultados das afirmacións

A duodécima pregunta fai referencia a canto de acordo están as persoas enquisadas, sobre se as prisións teñen a capacidade necesaria para conseguir a reinserción e reeducación das persoas internas. A maioría das persoas enquisadas considera cun 38,3 % que non está nin de acordo nin en desacordo, un 37,8 % en desacordo, un 11 % totalmente desacordo, un 9,7 % de acordo e un 3,2 % totalmente de acordo. Isto relaciónase, tal e como di Maceiras (1998), por

unha banda, o primeiro reto ao que se enfronta unha persoa ao saír da prisión é combater con todos os efectos que provoca a encarceración. Doutra banda, a sociedade non está preparada para darlles unha segunda oportunidade, polo que volverse integrar na sociedade e conseguir unha estabilidade persoal, social e económica faise máis difícil.

A décimo terceira pregunta, fai referencia a canto de acordo están as persoas enquisadas, sobre que nas prisións hai máis homes porque culturalmente son máis violentos. A maioría considera cun 42,4 % estar de acordo, un 23,9 % totalmente de acordo, un 20,4 % nin de acordo nin en desacordo, un 9,1 % de acordo e un 4,3 % totalmente de acordo. Isto débese aos roles de xénero, como explica Lagarde (1997): as mulleres asóciense como seres sensibles, amables, obedientes ás normas, mentres que aos homes son considerados como agresivos, transgresores coas normas.

A décimo cuarta pregunta, relaciónase a canto de acordo están as persoas enquisadas, sobre que as prisións están ligadas a unha perspectiva de xénero masculina. Unha maior parte considera cun 41,2 % estar de acordo, un 39,4 % totalmente de acordo, un 12,1 % nin de acordo nin en desacordo, un 4,3 % en desacordo e un 3 % totalmente en desacordo. Isto explícao Nieto (2013): as prisións están deseñadas por e para homes.

A décimo quinta pregunta alude sobre a canto de acordo están as persoas enquisadas sobre se por ser muller en prisión recaen aspectos máis negativos sobre elas, porque socialmente atribuímoslles os coidados da familia. A gran maioría opina, cun 44,2 % estar totalmente de acordo, un 27,9 % de acordo, un 15,3 % nin de acordo nin en desacordo, un 8 % en desacordo e un 4,6 % totalmente en desacordo. Isto está relacionado co que di Aguilera (2011), a muller interna sofre tripla condena, polo cal recaen sobre ela aspectos máis negativos. Ademais, socialmente asóciase a muller cos coidados básicos e domésticos, polo que se a muller ingresa en prisión ese alicerce desaparece.

A décimo sexta pregunta, refírese a canto de acordo están as persoas enquisadas, sobre se a maioría dos delitos das mulleres, polo cal entran en prisión adoita ser polo sostemento da familia. A gran maioría considera cun 44 % estar nin de acordo nin en desacordo, un 19,6 % en desacordo, un 16,3 % de acordo, un 10,9 % totalmente de acordo e un 9,2 % totalmente en desacordo. Isto explícase con Cervelló (2006): as mulleres levan implícito o fenómeno denominado feminización da pobreza, xa que, na súa maioría, as mulleres corren o risco de pertencer aos estratos máis baixos da poboación, debido ás desigualdades laborais. E á súa vez, a muller é a que ten o papel de coidadora do núcleo familiar. Por tanto, estes factores, poden provocar que a muller cometa delitos para o sostemento da familia.

A décimo sétima pregunta, atópase relacionada a canto de acordo están as persoas enquisadas, sobre se as mulleres vítimas de agresións sexuais teñen máis posibilidade de delinquir. Unha gran maioría considera, cun 29,7 % estar nin de acordo nin en desacordo, outra gran maioría opina estar cun 29,7 % totalmente de acordo, un 20,5 % de acordo, un 12,7 % en desacordo e un 7,3 % totalmente en desacordo. Isto explícase con Melis (2018): a altísima frecuencia no historial das mulleres encarceradas con episodios de abuso sexual e violencia doméstica e de parella, mostra unha relación directa ou indirecta co delito cometido pola muller.

5. CONCLUSIÓNS

En liñas xerais, os resultados confirman que existe unha desinformación sobre a situación das mulleres internas. No que respecta aos obxectivos específicos, as comparacións en función do xénero e do rango de idade, non son significativas. Isto é debido a que a maioría das persoas enquisadas son pertencentes ao xénero feminino e ao rango de idade de 19 a 30 anos. No caso do xénero, débese ao título específico da enquisa, dado que pode verse máis enfocado cara ás mulleres. No caso do rango de idade, posto que as redes sociais cada vez están máis en auge, segue existindo unha brecha xeracional, o que provoca que as persoas enquisadas sexan predominantemente novas.

As limitacións obtidas na presente investigación teñen que ver coa recollida de datos. Algunhas das persoas enquisadas non contestaron a todas as preguntas da enquisa, polo cal, perdéronse datos, e ademais, ao tratarse dun tema pouco coñecido, moitas das persoas enquisadas tiveron complicacións á hora de responder. Este descoñecemento, á súa vez, pode provocar que outras persoas non tivesen tanta iniciativa para realizala.

Como se mencionou ao longo da investigación, a poboación recluída é un grupo vulnerable que se atopa á marxe da nosa sociedade. Dentro deste colectivo, a figura feminina sofre o seu encarceramento de forma diferente e aínda, con maior exclusión, posto que as prisións centran toda a súa atención na figura masculina, mentres as mulleres ocupan un segundo plano, debido a que se esquecen das súas necesidades específicas, polo que carecen dunha atención íntegra. De modo que, ser minoría comporta que o sistema estea deseñado para os homes. Con esta investigación ponse o foco na muller privada de liberdade e así visibilizar e darlle voz á situación á que se enfrontan dentro de prisión.

Existe a necesidade de que se fomente a vía de investigación nesta rama co fin de que profunden na situación da muller interna, das súas necesidades específicas e dos camiños e vías de marxinación social polos cales ingresan en prisión, para poder seguir investigando e así, tomar conciencia sobre esta problemática invisibilizada.

Para finalizar, o traballo social no ámbito penal é unha peza clave, polo que é fundamental ter perspectiva de xénero para lidar contra a discriminación que sofren, hoxe en día, as mulleres privadas de liberdade. Como ben di o poeta Antonio Machado “camiñante, non hai camiño, faise camiño ao andar”, debido a que queda un longo camiño que percorrer para que ser muller en prisión, non comporte factores sociais negativos polo simple feito de ser muller e acha unha paridade de oportunidades e recursos para ambos os sexos. Os e as profesionais de traballo social debemos camiñar sen parar e sen retroceder para alcanzar un cambio social.

6. REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

Aguilar, A. (2020). Análisis del clima social percibido por las mujeres en prisión desde una perspectiva feminista. *International e-journal of criminal sciences*, (15), 1-36. <https://bit.ly/3MEwStV>

- Aguilera, M. (2011). Mujeres en prisiones españolas. *Crítica*, (973), 44-48. <https://cutt.ly/iJayqs6>
- Cagigas, A. D. (2000). El patriarcado como origen de la violencia doméstica. *Monte Buciero*, (5), 307-318. <https://bit.ly/3LFeGjW>
- Casado, J. (2013). Visión del sistema penitenciario. *Intervención psicoeducativa en la desadaptación social: IPSE-ds*, (6), 41-54. <https://cutt.ly/ZJkKO6e>
- Cervelló, V. (2005). Las prisiones de mujeres desde una perspectiva de género. *Revista General de Derecho Penal*, (5), 1-24. <https://bit.ly/380qgaqV>
- Contreras, P. (2018). Maternidad encarcelada: análisis feminista de las consecuencias personales, familiares y sociales en mujeres privadas de libertad. *Revista Temas Sociológicos*, (22), 209-232. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6780102>
- Constitución Española. [CE], de 29 de septiembre de 1978. Boletín Oficial del Estado, 311, de 29 de diciembre de 1987. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>
- Defensoría General de la Nación. (2009). *Mujeres privadas de libertad. Limitaciones al encarcelamiento de las mujeres embarazadas o con hijas/os menores de edad*. Defensoría General de la Nación: Unicef Oficina de Argentina. <https://silo.tips/download/mujeres-privadas-de-libertad>
- Foucault, M. (1990). *Vigilar y castigar: nacimiento de la prisión*. Siglo veintiuno editores Argentina. <https://bit.ly/3vXs8J0>
- Guil, M. (2006). Escala Mixta Likert-Thurstone. *Anduli*, 5, 81-95. <https://bit.ly/3LIGtje>
- Igareda, N. (2006). Mujeres, integración y prisión. *Boletín criminológico*, 12(86), 1-4. <https://bit.ly/3ktuPNa>
- Lagarde, M. (1997). *Los cautiverios de las mujeres: madresposas, monjas, putas, presas y locas*. Universidad Nacional Autónoma de México.
- Ley Orgánica 1/1979, de 26 de septiembre, General Penitenciaria. Boletín Oficial del Estado, 239, de 05 de octubre de 1979. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1979-23708>
- Ley Orgánica 3/2018, de 5 de diciembre, de Protección de Datos Personales y garantía de los derechos digitales. Boletín Oficial del Estado, 294, de 6 de diciembre de 2018. <https://bit.ly/3FhgQ6P>
- Liras, C. A. (2018). ¿Es posible la reinserción social de los penados? *La Razón Histórica. Revista hispanoamericana de Historia de las Ideas*, (39), 84-93. <https://bit.ly/3s52LE5>
- López, G., y Guaimaro, Y. (2016). Moderando el entorno para minimizar en los niños y las niñas los efectos de la prisión materna. *O Social em Questão*, 19(35), 291-312. <https://www.redalyc.org/journal/5522/552264171014/552264171014.pdf>
- Manzanos, C. (1998). Salir de prisión: la otra condena. *Zerbitzuan: Gizarte zerbitzuetarako aldizkaria = Revista de servicios sociales*, (35), 64-70. <https://bit.ly/3vXluS7>
- Melis, F. (2018). Mujeres en prisión. 1-15. <https://bit.ly/37QWJAe>
- Ministerio del Interior. (2014). El sistema penitenciario español. Ministerio del Interior-Secretaría General Técnica. <https://bit.ly/3rZXCNK>
- Ministerio del Interior. (2020). *Población reclusa por sexo*. Madrid: Ministerio de Interior. <https://acortar.link/oQnge7>
- Moncó, B. (2009). Maternidad Ritualizada: un análisis desde la antropología de género. *Revista de Antropología Iberoamericana*, 4(3), 357-384. <https://www.aibr.org/antropologia/04v03/articulos/040301.pdf>
- Nieto, J. A. (2013). Condenas a la desigualdad. Sistema de indicadores de discriminación penitenciaria. *Empiria: Revista de metodología de ciencias sociales*, (26), 211-214. <https://bit.ly/3vt9vhd>

- Pereson, C. (2012). Prisión, mujeres y maternidad. Procesos de intercambio y negociación entre guardias e internas. *Delito y Sociedad*, 2(34), 125-135. <https://bit.ly/39mq0Tu>
- Pole, K. (2009). Diseño de metodologías mixtas. Una revisión de las estrategias para combinar metodologías cuantitativas y cualitativas. *Renglones: Revista arbitrada en ciencias sociales y humanidades*, (60), 37-42. <https://bit.ly/39tjA5f>
- Real Decreto 190/1996, de 9 de febrero, por el que se aprueba el Reglamento Penitenciario. Boletín Oficial del Estado, 40, de 15 de febrero de 1996. <https://www.boe.es/eli/es/rd/1996/02/09/190>
- Real Decreto 840/2011, de 17 de junio, por el que se establecen las circunstancias de ejecución de las penas de trabajo en beneficio de la comunidad y de localización permanente en centro penitenciario, de determinadas medidas de seguridad, así como de la suspensión de la ejecución de las penas privativas de libertad y sustitución de penas. Boletín Oficial del Estado, 145, de 18 de junio de 2011. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2011-10598>
- Rubio, F. J. (2013). Aspectos psicológicos de las personas encarceladas y/o excarceladas. *Nómadas. Critical Journal of Social and Juridical Sciences*, 37(1), 201-220. <https://bit.ly/3vNx0Aw>
- Yagüe, C. (2007). Mujeres en prisión. Intervención basada en sus características, necesidades y demandas. *Revista Española de Investigación Criminológica*, (5), 1-24. <https://bit.ly/3F7aAyj>
-

